

”Viste från järnåldern”

Tillfälligt utnyttjad boplats från övergången mellan äldre
och yngre järnålder

Arkeologisk slutundersökning/teknisk rapport
Projekt Saltkällan–Håby, teknisk rapport 2 av 7
Foss socken, Säleby 1:3, RAÄ 434

Mattias Öbrink

"Viste från järnåldern"

Tillfälligt utnyttjad boplats från övergången mellan äldre och yngre järnålder

Projekt Saltkällan–Häby, teknisk rapport 2 av 7

Foss socken, Säleby 1:3, RAÄ 434

Bohusläns museum

RAPPORT 2006:09

ISSN 1650-3368

Manusförfattare Mattias Öbrink RAÄ UV Väst

Kartproduktion RAÄ UV Väst

Layout och grafisk design Pia Hansson (omslag), Pia Claesson, Gabriella Kalmar (inlaga)

Redigering Håkan Petersson & Gabriella Kalmar

Illustration RAÄ UV Väst & Bohusläns museum

Tryck och distribution Bohusläns museum

Underlagskartor ur GSD-Fastighetskartan, röda kartan, blad 8B8b (8181). Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.80.1.

Kartor godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriverket 2006-02-21. Dnr 601-2006/351.

BOHUSLÄNS MUSEUM

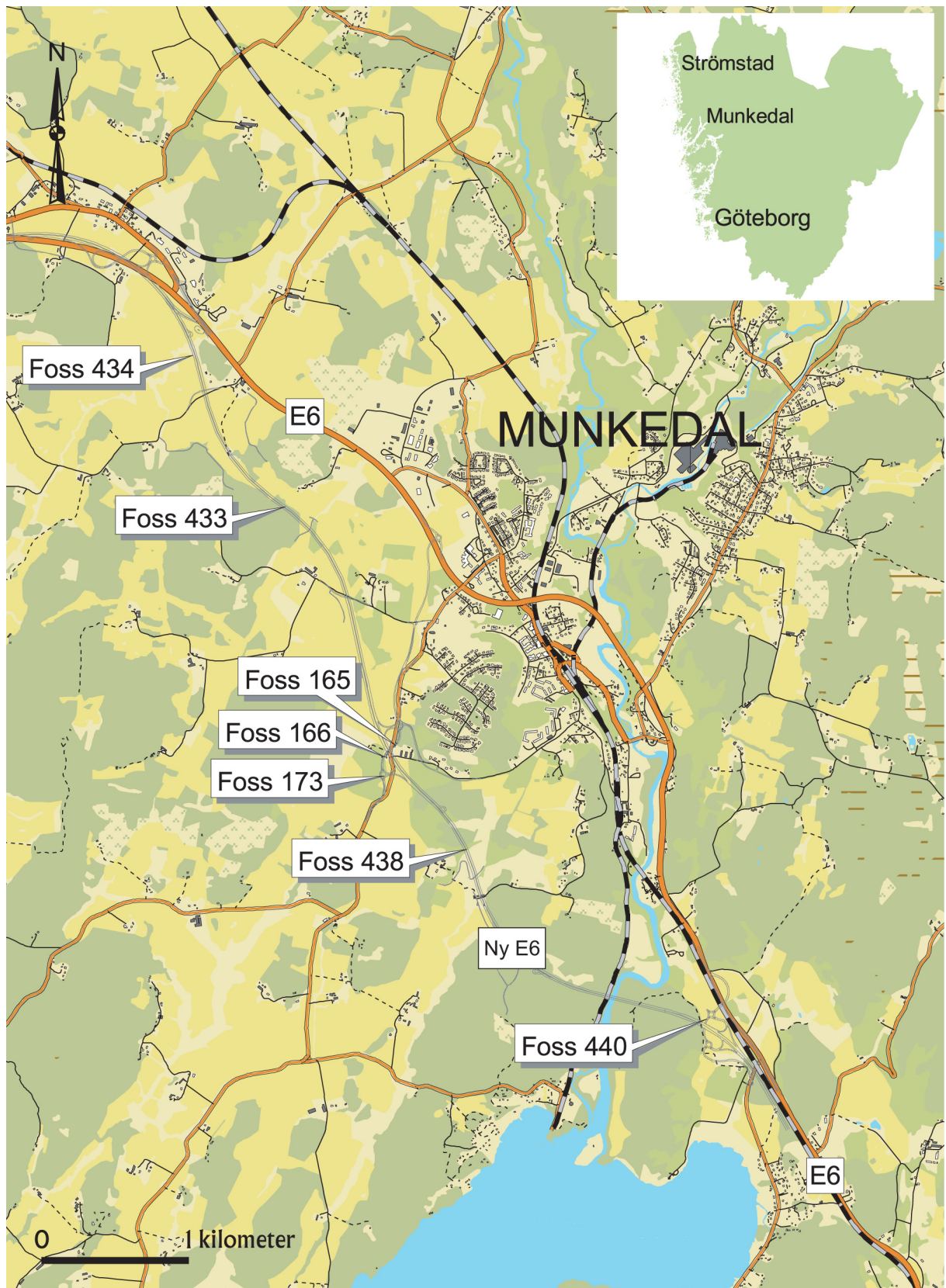
Museigatan 1, Box 403, 451 19 Uddevalla

tel 0522-656500, fax 0522-656505

www.bohusmus.se

Innehåll

SAMMANFATTNING	7
BAKGRUND	7
SYFTE.....	7
TIDIGARE UTFÖRDA UNDERSÖKNINGAR	8
LANDSKAPSBILD	8
NATURLANDSKAPET	8
KULTURLANDSKAP	8
FORNLÄMNINGSMILJÖ	9
FORNLÄMNINGENS MILJÖBESKRIVNING	9
METODIK.....	9
RESULTAT	10
ANLÄGGNINGAR	11
<i>Gropar</i>	11
<i>Härdar</i>	11
<i>Pinnhål</i>	11
<i>Rännor</i>	12
<i>Stenlyft</i>	12
<i>Stolphål</i>	12
<i>Äldre matjordslager</i>	12
FYND	12
ANALYSER.....	13
ÖVRIGA KULTURHISTORISKA IAKTTAGELSER	15
RESULTAT GENTEMOT UNDERSÖKNINGSPLANEN	16
SLUTSATSER OCH MATERIALETS POTENTIAL	16
REFERENSER.....	19
OTRYCKTA KÄLLOR	19
MUNTliga UPPGIFTER.....	19
KARTMATERIAL.....	19
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	20
FIGURFÖRTECKNING	21
TABELLFÖRTECKNING.....	21
BILAGOR.....	21

Figur 1: Utdrag ur fastighetskartan, skala 1:40 000, med projektets undersökningsobjekt markerade utefter ny sträckning av väg E6. Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2006-02-21.

Sammanfattning

I samband med nybyggnation av väg E6 genom Bohuslän utfördes sju slutundersökningar inom projektet Saltkällan–Håby. Projektet genomfördes som ett samarbetsprojekt mellan Bohusläns museum och Riksantikvarieämbetet UV Väst. En av slutundersökningarna, Foss 434, redovisas i föreliggande rapport.

Riksantikvarieämbetet UV Väst, genomförde en slutundersökning mellan den 12 och 19 maj samt den 11 juni 2004 inom fastigheten Säleby 1:3, Foss socken, Munkedals kommun, Västra Götalands län. Undersökningen berörde en boplatz, Foss 434, där tillfälliga aktiviteter bedrivits under förhistorisk tid. Vid undersökningen framkom 5 gropar, 8 härdar, 7 pinnhål, 2 rännor, 1 stenlyft, 12 stolphål och 3 rester av äldre matjordslager. Öster om undersökningsområdet låg rester av yngre bebyggelse. Träkol från fem härdar har ¹⁴C-daterats till yngre romersk järnålder–tidig vendeltid.

Bakgrund

Bohusläns museum och Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Väst, har inom ramen för samarbetsprojektet Ny E6 Saltkällan–Håby genomfört sju arkeologiska undersökningar i Munkedal under 2004 och 2005. Dessa kommer att avrapporteras som sju tekniska rapporter, en för varje fornlämningsobjekt (Foss 165, 166, 173, 433, 434 och Foss 440). För text och innehåll ansvarar respektive institution och för layout och publicering ansvarar Bohusläns museum. Därtill kommer ett antal tematiskt vetenskapliga artiklar att produceras och publiceras i en samlingsvolym för hela avsnittet Ny E6 Geddeknippen–Håby, vilket sträckan Saltkällan–Håby är en del av.

Mellan den 12 och 19 maj samt den 11 juni 2004 genomförde Riksantikvarieämbetet UV Väst en arkeologisk slutundersökning inom fastigheten Säleby 1:3, Foss socken, Munkedals kommun, Västra Götalands län. Undersökningen berörde en förhistorisk boplatz, Foss 434.

Beslut om undersökning fattades av Länsstyrelsen i Västra Götalands län (beslut 431-87603-2003) och bekostades av Vägverket, Region Väst. I undersökningen deltog Mats Lindqvist (fält- och rapportansvarig) och Mattias Öbrink, båda arkeologer från Riksantikvarieämbetet UV Väst. Henry Kristoffersson körde grävmaskinen. Övergripande projektansvariga var Pia Claesson och Håkan Petersson, Bohusläns museum.

Syfte

Undersökningens målsättning var att registrera och dokumentera de spår av mänsklig aktivitet som fanns på Foss 434. Detta för att utröna varför människor uppehållit sig här och under vilken/vilka tidsavsnitt platsen använts.

Förundersökningens resultat antydde att Foss 434 använts för tillfälliga, specifika aktiviteter vid upprepade tillfällen under förhistorisk tid. Närheten till vattenleden Sälebyån kan ha haft betydelse ur en kommunikativ aspekt. Kanske var det möjligheter till fiske eller annan jakt som fick människor att uppehålla sig på platsen. Den här typen av boplatser, ofta med ett fåtal anläggningar och några få fynd, är relativt vanligt förekommande men svåra att tolka. I undersökningsplanen betonades därför att försöka ta reda på vilka aktiviteter som pågått på platsen och vilka spår dessa har lämnat. Något som ansågs vara viktigt i denna process var analyser av insamlade prover. Det ansågs även vara betydelsefullt att söka separera olika aktiviteter på platsen tidsmässigt. Undersökningens målsättning var att försöka utröna vad som föranlett människor att uppehålla sig på platsen och under vilka tidsavsnitt de kulturindikerande spåren avsatts (Claesson, Nordqvist & Lindqvist 2004:55).

Tidigare utförda undersökningar

Platsen registrerades i samband med den arkeologiska utredningen för väg E6:s nya sträckning mellan Geddeknippen och Håby, vilken utfördes 1998 av Riksantikvarieämbetet och Bohusläns museum. Hösten 2001 genomfördes en förundersökning av fornlämningen. Då påträffades 1 kulturlager, 1 härd och 4 gropar samt fynd av flinta. Dessutom registrerades en yngre bebyggelselämning direkt öster om undersökningsområdet (Kalmar & Toreld 2003:132 ff.).

Landskapsbild

Nedan redogörs först för en samlad landskapsbild över området som omfattas av projektet Saltkällan–Håby och därefter följer en mer detaljerad miljöbeskrivning av fornlämningen.

Naturlandskapet

Tungenäset karakteriseras av ett stort sammanhängande, välhävdad odlingslandskap. Norr och söder om Tungenäset rinner Färlevsfjorden respektive Saltkällefjorden och öster därom reser sig Herrestadsfjället. Området vid Håby utgörs av ett större sammanhängande odlingslandskap. Tungenäset är mer kuperat, här bryter höjdryggar upp i nordöst–sydvästlig sträckning medan åkermarken är belägen i dalgångarna. Mot Örekilsälven är Tungenäset avgränsat av höglänta skogsområden

Kulturlandskap

Under tidig medeltid skedde en indelning av landskapet i socknar. Foss var etablerad som en centralpunkt i norra delen av Bohuslän, där man hållit ting på den gamla tingsplatsen invid kyrkan (Algotsson et al. 1998:7). Foss ingår

delvis i vad som benämns som "område 3, Tungenäset" i Munkedals kultur- miljövårdsprogram. Denna östra del karakteriseras av "ett långsträckt uppdelat dalstråk vars värden ligger i det stora antalet fornlämningar, stenåldersboplatser, bronsåldersgravar, Foss kyrkomiljö samt ett antal större gårdar med tillhörande torpställen" (Olsson 1986).

Fornlämningens miljö

Dagens bebyggelse är ofta lokaliserad till mindre bergshöjder och impediment. Det är även på sluttningarna av dessa, där berg möter åker, som boplatser från sten-, brons- och järnålder påträffas. På och runt bergshöjderna finns gravar, allt ifrån yngre stenålderns stenkammargravar till järnålderns gravfält. På höjdryggarna finns flera gravfält. Det största, med åttio registrerade gravar, ligger på fastigheten Pilegården sydväst om Saxala. På fastigheten Kampstorp strax norr om Foss kyrka har ett fynd av en ornerad del av en stor guldring gjorts (Fredsjö 1964).

Fornlämningens miljöbeskrivning

Den undersökta fornlämningen låg i den inre delen av Tungenäset. Området kring den undersökta fornlämningen karaktäriseras av ett odlingslandskap med skogklädda berg. Genom området rinner Sälebyån.

Den undersökta fornlämningen låg söder om Sälebyån, i sluttande betesmark och direkt väster om ett mindre berg. Mot undersökningsområdet bildade berget en 5–7 m hög lodrät bergvägg. Söder om undersökningsområdet fanns odlad mark. Foss 434 låg huvudsakligen på en liten avsats, cirka 20 (öst–väst) × 50 (nord–syd) m stor, som övergick i en slänt ner mot väster. Den nordöstra delen av undersökningsområdet gränsade mot en yngre bebyggelselämning (figur 2).

Metodik

Fornlämningen har undersökts i enlighet med vad som angavs i undersökningsplanen. Undersökningen inleddes med att matjorden banades av. Samtliga anläggningar och fynd samt topografiska objekt (berg, diken och stenar) mättes in digitalt. Anläggningar grävdes för hand och dokumenterades med profilritningar i skala 1:20 och beskrivningar. De lager som framkom (äldre matjordslager) schaktades skiktvis bort med grävmaskin. De yngre bebyggelselämningarna, belägna nordöst om undersökningsområdet, karterades i samband med undersökningen av Foss 434. Kolprover för ¹⁴C-dateringar och vedartsanalyser insamlades från nio anläggningar. Makrofossilprover insamlades från tio anläggningar. Samtliga prover mättes in digitalt. Anläggningar, fynd och prover registrerades i Intrasis. Mätdata förvaras vid Riksantikvarieämbetet

Figur 2. Foss 434 före undersökning. På bilden syns den sluttande åkermarken och den branta bergväggen som flankerade den östra delen av fornlämningen. I den borte delen av bilden och runt hörnet på berget ligger de yngre bebyggelse lämningarna som inte omfattades av den arkeologiska undersökningen. Foto: M. Lindqvist.

UV Väst under Intrasisprojekt V2004:014. Undersökningens olika arbetsmoment fotodokumenterades digitalt.

Resultat

Lagerföljden inom det undersökta området var okomplicerad och kan beskrivas enligt följande:

- 1) Grästorv (0,05 m tjock)
- 2) Matjord (0,1–1 m tjock). Matjordslagret inom området var som tunnast i öster invid bergväggen och blev tjockare åt väster. Som allra tjockast var det cirka 20 m från bergväggen och i den SV delen av undersökningsområdet. Här var matjorden runt en meter tjock och bildade en flack platå, som i väster övergick till en brant slänt ner mot en äldre väg (se nedan). Höjdskillnaden mellan körvägen och den ovanliggande platån var cirka 1,5 m.
- 3) Äldre matjord (0,1–0,3 m tjock), förekom i delar av det undersökta området (A342, A358 och A1108).
- 4) Oförändrad mineraljord/alv (rödgul silt och lera med inblandning av sand). Där marken började plana ut i den västra delen av undersökningsområdet övergick alven till ren lera som var flammigt blågrå till färgen och fuktig.

Anläggningar

Totalt avbanades en 1232 m² stor yta och sammanlagt 38 stycken anläggningar registrerades, dokumenterades och undersöktes (bilaga 1). Tabell 1 visar fördelningen av de olika anläggningar inom Foss 434.

Anläggningar	Antal
Gropar	5
Härdar	8
Pinnhål	7
Rännor	2
Stenlyft	1
Stolphål	12
Rester av äldre matjordslager	3

Tabell 1. Sammanställning av anläggningar inom Foss 434.

Merparten av härdarna och groparna låg samlade i den södra delen av undersökningsområdet; stolp- och pinnhålen återfanns i ett stråk som löpte i NV-SO riktning över den centrala delen av området. Anläggningarna låg i första hand i den östra delen av ytan och minskade i antal åt väster där marken planade ut och blev sank och fuktig.

Gropar

Fem gropar påträffades och dokumenterades (A100, A226, A239, A256, A961). Dessa var mellan 0,45×0,45 och 1,3×0,8 m stora och 0,1–0,2 m djupa. Fyllningen i groparna varierade från grå till gråbrun lera och silt. En av groparna (A256) hade fyllning av humös något sandig silt med inslag av kol och små stenar.

Härdar

Åtta härdar påträffades och dokumenterades (A135, A152, A167, A182, A618, A628, A835, A859, bilaga 3). Dessa var mellan 1,65×1,4 och 0,6×0,5 m stora och 0,05–0,3 m djupa. Härdarnas fyllning bestod av brun silt, i vissa av dem var fyllningen sotig och uppblandad med kol och eldpåverkad sten. Flera av härdarna hade ett skikt av kol mot botten (A628, A835, A859). Sex av härdarna låg i det undersökta områdets sydvästra del. Den översta delen av de fyra längst åt väster belägna härdarna (A152, A167, A618 och A628) låg i matjordens undre skikt. En härd (A135) överlagrade en ränna (A639). Övriga härdar låg i alven.

Pinnhål

Sju pinnhål påträffades och dokumenterades (A207, A216, A282, A885, A903, A936, A952). Dessa var 0,1–0,2 m i diameter och 0,05–0,1 m djupa. Pinnhålens fyllning bestod av brun till mörkbrun silt, i en del var denna något humös. Ett av pinnhålen (A885) omgavs av en 0,2 m i diameter stor och 0,1 m djup nedgrävningsgrop. Två pinnhål gav intryck av att vara sentida lämningar (A207

och A216). Ett pinnhål (A936) framkom under ett äldre matjordslager (A342). I ett fall är tolkningen av anläggningen som pinnhål osäker (A952).

Rännor

Två rännor påträffades och dokumenterades (A639, A775, bilaga 3). Dessa var 4,4×1 respektive 2,3×0,7 m stora och 0,2 respektive 0,1 m djupa. En av dessa (A639) överlagrades av en härd (A135). Fyllningen bestod av brungrå silt, i den västra delen fanns inslag av matjordliknande material. Fyllningen i den delen av rännan som låg under och intill härden var mörkare än den övriga fyllningen i anläggningen och hade även inslag av eldpåverkad sten. Den andra rännan (A775) överlagrades delvis av ett äldre matjordslager (A342). Fyllningen bestod av grå sandig silt.

Stenlyft

Ett stenlyft påträffades och dokumenterades (A123). Det var 0,6×0,4 m stort och 0,05 m djupt, med fyllning av brungrå silt.

Stolphål

Tolv stolphål påträffades och dokumenterades (A198, A270, A292, A696, A738, A750, A763, A825, A875, A893, A912, A925). Dessa var 0,2–0,35 m i diameter och 0,05–0,2 m djupa. Stolphålens fyllning bestod av brun till mörkbrun silt, i ett fall av brunsvart silt, i en del var fyllningen något humös. I tre stolphål finns inslag av kol i fyllningen (A875, A893 och A912). Ett stolphål gav intryck av att vara sentida (A198). Tre av stolphålen (A738, A750 och A763) framkom under äldre matjordslager (A342). I fyra fall är tolkningen som stolphål osäker (A292, A825, A875, A912).

Äldre matjordslager

Äldre matjordslager påträffades på tre ställen inom det undersökta området (A342, A358, A1108). De framkom under matjorden och låg på alven. I genomsnitt var de 0,1–0,3 m tjocka. De utgjordes av ett fett och smetigt, något humöst siltlager. De innehöll inga fynd och inget kol. Ett av lagren (A342) låg samlat kring uppstickande berg i dagen, under lagret framkom ett pinnhål (A936), tre stolphål (A738, A750 och A763) och den östra delen av en ränna (A775).

Fynd

Få fynd påträffades vid undersökningen. Totalt insamlades 7 stycken fynd av flinta (tabell 2). Två av dessa låg i anläggningar, ett i en grop (A100) och ett i en ränna (A639). Ett fynd låg i ett sentida dike. Övriga var lösfynd. Samtliga bitar var av varierande flintkvalité. Utifrån slagteknik kan flintan med stor sannolikhet dateras till metalltid (muntligen: Kalle Thorsberg, UV Väst).

Fnr.	Material	Sakord	Fyndomständighet
1	Flinta	Avslag	A100, i fyllningen
2	Flinta	Övrig slagen	På alven
3	Flinta	Avslag	I övergången mellan alv och ä:e matjordslager
4	Flinta	Avslag	A639, i anl:s övre skikt
5	Flinta	Avslag	På alven
6	Flinta	Avslag	I övergången till alven
7	Flinta	Övrig slagen	Sentida dike

Tabell 2. Registrerade fynd från Foss 434.

Förutom de insamlade fynden påträffades även ett fragment av tegel i en grop (A239). Lösfynd i form av enstaka fragment av porslin, tegel, spik och yngre rödgods fanns också. Dessa fynd har ej tillvaratagits.

Analys

Tre typer av analyser har utförts på material från Foss 434: vedartsanalyser, ¹⁴C-dateringar och arkeobotaniska analyser. Protokoll från analyserna finns bifogade som bilagor längst bak (bilaga 4–6).

Kolprover för vedartsbestämning insamlades från alla härdar samt från en grop (A256), totalt 9 stycken. Syftet med vedartsanalyserna var i första hand att finna kol med låg egenålder för ¹⁴C-datering, vidare att få en uppfattning om växtmiljön på platsen. Analyserna har utförts av Ulf Strucke, Riksantikvarieämbetet UV Mitt, och har sammanställts i tabell 3. Resultatet av vedartsanalyserna från Foss 434 visar på en blandad lövskog med björk, ek, hassel och lönn.

A-nr	A-typ	Trädslag
A 135	Härd	Ek
A 152	Härd	Hassel
A 167	Härd	Hassel
A 182	Härd	Björk, hassel, lönn
A 256	Grop	Ek
A 618	Härd	Hassel
A 628	Härd	Hassel, lönn
A 835	Härd	Ek
A 859	Härd	Hassel

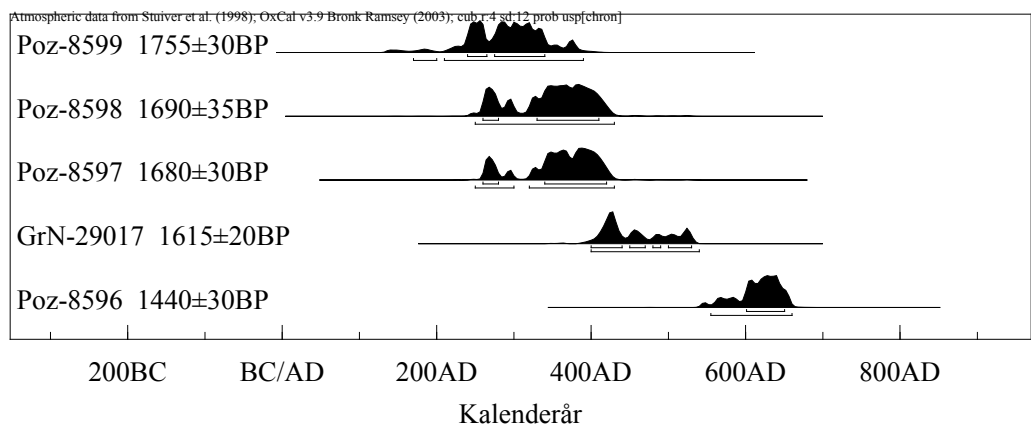
Tabell 3. Sammanställning av vedartsanalyser från Foss 434.

Av träkolsproverna har 5 stycken ¹⁴C-daterats. Ett av proverna daterades vid Centrum voor Isotopen Onderszoek i Groningen i Holland, de resterande vid Poznan Radiocarbon Laboratory i Polen. Resultatet av ¹⁴C-analyserna har sammanställts i tabell 4.

A-nr	A-typ	Daterat material	¹⁴ C-ålder	Kal. 1 sigma	Kal. 2 sigma	Arkeologisk datering	Lab.nr.
A859	Härd	Hassel	1755±30 BP	240-340 AD	170-390 AD	Romersk järnålder	Poz-8599
A628	Härd	Hassel	1690±35 BP	260-410 AD	250-430 AD	Romersk järnålder-folkvandringstid	Poz-8598
A152	Härd	Hassel	1680±30 BP	260-420 AD	250-430 AD	Romersk järnålder-folkvandringstid	Poz-8597
A835	Härd	Ek	1615±20 BP	400-530 AD	400-540 AD	Folkvandringstid	GrN-29017
A135	Härd	Ek	1440±30 BP	601-650 AD	555-660 AD	Folkvandringstid-vendeltid	Poz-8596

Tabell 4. Sammanställning av ¹⁴C-analyser från Foss 434.

Från Foss 434 finns en ¹⁴C-dateringssekvens som löper från övergången mellan äldre och yngre romersk järnålder fram till övergången mellan folkvandrings- och vendeltid. De fem dateringarna kan dessa delas upp i två faser: dels en äldre med tre dateringarna till romersk järnålder och övergången till folkvandringstid (Poz-8597-8599), dels en yngre med två dateringarna till folkvandringstid respektive tidig vendeltid (GrN-29017, Poz-8596). Proverna som har legat till grund för de två yngre dateringarna kommer båda från ek. Enligt vedartsanalysen finns det indikationer på att bitarna kommer från kärnved och att deras egenålder troligen överstiger 30 år. Eftersom inte den yttersta och yngsta delen av träden har daterats i dessa fall, utan istället en äldre bit av stammen, skulle dessa två dateringar därför kunna vara yngre än vad ¹⁴C-analysen gör gällande. I så fall skulle den tidsmässiga grupperingen i en äldre och yngre fas av de daterande anläggningarna inom Foss 434 bli tydligare (jfr. figur 3).

Figur 3. Grafisk sammanställning av samtliga ¹⁴C-dateringar från Foss 434.

Arkeobotaniska analyser har gjorts på jordprover från 10 anläggningar. Analyserna har utförts av Håkan Ranheden, Riksantikvarieämbetet UV Mitt. Jord från 4 gropar (A100, A226, A256, A961), 5 härdar (A152, A167, A618, A628, A835) samt 1 ränna (A639) har analyserats. Förutom träkol innehöll endast två av anläggningarna fossilt växtmaterial (tabell 5). De övriga proven var tomma vad beträffar frön och frukter.

A-nr	A-typ	Innehåll
A 226	Grop	Vanligt skalkorn (<i>Hordeum vulgare</i>)
A 628	Härd	Ospecificerad säd (<i>Cerealie sp.</i>)

Tabell 5. Resultaten av de arkeobotaniska analyserna av jordprover från Foss 434.

Övriga kulturhistoriska iakttagelser

Inom det undersökta området framkom tre sentida diken samt lämningar av en äldre körväg. Direkt öster om undersökningsområdet finns yngre bebyggelserester (bilaga 2).

Vägen framkom i det undersökta områdets SV del. Den äldre vägen var dold under torv och syntes inte ovan mark. Den var uppbyggd av en en- till tvåskiktad stenpackning bestående av söndersprängda, skarpkantade och flata stenar som låg direkt under torven. Vägen såg ut att ha vikit av mot nordväst. Vägen karterades ej.

Öster om undersökningsområdet finns rester av yngre bebyggelse. Dessa består av en anlagd terrass med en husgrund, resterna av en jordkällare, en stenmur/stensträng samt en rest av en mindre väg som var delvis anlagd på en uppbyggd vägbank. Den ovannämnda terrasskanten är uppbyggd av sten och jord och ca 1 m hög. Husgrunden är cirka 10×6 m stor och övertorvad. Utmed husgrundens norra och västra sidor finns synliga syllstenar, i nordväst finns ett tydligt hörn. Den östra delen består endast av några 0,4–0,8 m stora block vilka tillsammans bildar en förlängning av husgrunden åt öster. Jordkällaren är cirka 8×6 m stor och U-formad. Den uppfattades vara uppbyggd av sand. Körvägen är omkring 1,5 m bred. Längs dess västra kant syns vad som troligen är ett litet dike. Den södra delen av vägen bortschaktades i samband med den arkeologiska undersökningen. Stenmuren/stensträngen består av en enkel rad stenar och är dåligt bevarad.

Bebyggelse lämningarna ligger i gränsen mellan Västra och Östra Säleby, och det finns inget tydligt äldre kartmaterial över just denna plats. På en geometrisk karta från 1696, en sockenkarta av okänt årtal (troligen från omkring år 1700) och på storskifteskartan från 1798 finns inga bebyggelse lämningar markerade. I och med bebyggelsen inte finns redovisad i det äldre kartmaterialet och att bebyggelse lämningarna inte har undersökts arkeologiskt går de inte att datera närmare än till historisk tid.

Resultat gentemot undersökningsplanen

I undersökningsplanen betonades att fornlämningar likt Foss 434 generellt sett är svårtolkade. Undersökningen syftade till att ta reda på vilka aktiviteter som pågått på platsen och vilka spår som dessa efterlämnat. Därför framhölls analyser av insamlade prover att vara av stor vikt för tolkningen av anläggningarnas funktion. Analysresultaten av jordproverna visade sig dock inte bidra med någon väsentlig information för de slutgiltiga tolkningarna av vare sig de enskilda anläggningarnas funktion eller boplatsens funktion som helhet.

Sammantaget blev dock resultatet i övrigt som förväntat. Tiden som avsatts för undersökningen räckte och undersökningsmetoden överensstämde med den som angivits i undersökningsplanen. Den samlade bedömningen är att undersökningsplanens syfte och målsättning i stort är uppfyllda.

Slutsatser och materialets potential

I undersökningsplanen påpekades att den typ av boplat/uppehållsort som Foss 434 representerar inte är lätt att tolka. Inom Foss 434 framkom knappt 40 stycken anläggningar som tyder på att människor uppehållit sig på denna plats. Direkt invid dessa ligger sentida bebyggelselämningar.

En sammantagen bild av platsen kronologi kan grovt sett delas upp i en förhistorisk och en historisk brukningsfas. Sett till ¹⁴C-dateringarna av fem härdar kan två olika förhistoriska brukningsfaser av platsen urskiljas: en äldre och en yngre. Härdarna i den äldre fasen dateras till romersk järnålder och härdarna i den yngre till folkvandringstid/tidig vendeltid. Denna tudelning kan indikera att platsen har använts separat under två olika tider. Sett till de felmarginaler som är behäftade med dateringar av träkol, samt det faktum att endast fem av anläggningarna inom Foss 434 har daterats, skulle även denna påstådda kronologiska tudelning kunna vara en chimär. Dateringarna kan alltså även tolkas som att de representerar ett sammanhängande brukande av platsen från yngre romersk järnålder och in i yngre järnålder. Rumsligt sett går härdarna från de två olika perioderna inte att separera från varandra.

Den äldsta dateringen från Foss 434 är från yngre romersk järnålder. Det finns inga indikationer på ett äldre bruk av platsen. Ingenting i fyndmaterialet vittnar om detta. Vad gäller de få bitarna av slagen flinta som hittades inom fornlämningen, ska dessa sannolikt dateras till metalltid. Det finns heller inga indikationer på att någon av de övriga anläggningarna är äldre. Endast den stora rännen (A639) i den södra delen av undersökningsområdet är stratigrafisk belägen under en daterad anläggning. I detta fall låg den under härden A135, från vilken den yngsta ¹⁴C-dateringen inom Foss 434 kommer (1440±40 BP, kal. 2 sigma 555-660 AD, folkvandringstid–vendeltid, Poz-8596). Merparten av anläggningarna inom fornlämningen ska med stor sannolikhet dateras till

övergången mellan äldre och yngre järnålder samt till yngre järnålder. Pinn- och stolphålen låg i ett nordväst–sydöst-orienterat stråk. Det gick dock inte att säga vilka som var samtida med varandra och vilken form av konstruktioner dessa ingått i. En del av anläggningarna verkade utifrån fyllning och innehåll höra till senare aktiviteter på platsen än de under förhistorien. Till denna grupp räknades ett par pinnhål samt ett stolphål. Även den grop som innehöll tegel (A239) tolkades vara en senare lämning. Dessa anläggningar bör istället knytas till den sentida bebyggelsen nordväst om undersökningsområdet. Inom Foss 434 påträffades även enstaka fynd av sönderslagna porslinskoppar, krossade tegelpannor, rostiga spikar och fragment av yngre rödgodskärl. Även dessa härrör från den sentida bebyggelsen. De tre lager som tolkats som rester av äldre matjordslager bedöms inte ha något samband med de få anläggningarna som ett par av dem överlagrade. De hör snarare samman med de yngre bebyggelselämningarna. Foss 434 kan ses som ytterligare ett specifikt exempel på det i Bohuslän vanliga förhållandet, att lämningar från såväl förhistoriska som historiska perioder förekommer på samma plats (jfr. Lindman 1999).

Inför undersökningen framhölls de naturvetenskapliga analyserna vara av stor vikt för tolkningen av anläggningarnas funktion. ¹⁴C-dateringarna pekar entydigt på ett förhistoriskt tidsavsnitt då platsen utnyttjats. Dateringarna av träkol gav en tydlig och väl sammanhållen dateringssekvens; vedartsanalysen en yttlig inblick i den lokala växtmiljön. Bland träslagen utmärkte sig framför allt hassel. Tidigare studier har visat att det sker en röjning av ädellövskogen runt Kr. f., vilket får till följd att hasseln expanderar under inledningen av romersk järnålder (Bramstång 2004:189). Spåren av denna tillväxt kan alltså även urskiljas vid Foss 434. Däremot gav analysen av jordproverna inget utförligt resultat. Denna visade endast att säd har hanterats på denna plats under förhistorisk tid.

De få anläggningarna inom Foss 434 speglar inte en permanent bebyggelse. Det finns inga lämningar inom ytan som kan tolkas som resterna av exempelvis förhistoriska hus. De förhistoriska anläggningarna inom Foss 434 har tolkats som att de speglar en temporärt utnyttjad plats. Kanske har den brukats säsongvis för specifika aktiviteter, såsom jakt och fiske, under några århundraden under järnåldern. Närvaron av förkolnade sädeskorn i härdarna antyder även att man kan ha odlat på denna plats under slutet av romersk järnålder. Kanske har detta varit en "rastplats" längs en forntida färdväg, eller allt det ovannämnda på en och samma gång.

Foss 434 kommer inte att specifikt bearbetas vidare. I det kommande Steg 2-arbetet kommer dock platsen att inkorporeras i en övergripande beskrivning av boplatser som undersökts inför utbyggnaden av E6:an från Geddeknippen till Håby. Fornlämningens vetenskapliga potential ligger i möjligheterna att koppla den till andra undersökta lokaler i området. Det är endast genom att placera in Foss 434 i ett större sammanhang som en ökad förståelse av platsen kan fås.

Närvaron av boplatsen Foss 433, som var belägen drygt en kilometer åt sydöst och som också undersöktes sommaren 2004 inom ramen för utbyggnaden av E6:an, är naturligtvis central. Tillsammans ger de två platserna en inblick i hur ett forntida landskap utnyttjades över tid, där olika platser har utgjort olika delar i ett ekonomiskt system. Ytterligare en plats av betydelse för förståelsen av Foss 434, har undersökts i dess närområde. Vid Gläborg i Håby socken undersöktes hösten 1998 en med Foss 434 samtida lokal (Foss 278) på vilken verksamheter som kräver eld bedrivits. Nedanför en bergvägg fanns spår av mänsklig aktivitet i form av åtta härdar, två kokgropar, fem gropar och två osäkra stolphål. En härd har daterats till romersk järnålder. Inom området fanns även en torkugn från 1600-talet. Spår av hus eller kulturlager saknades. Platsen antas höra samman med ett boplatssområde beläget knappt 100 meter därifrån (Ängeby 2003:9ff). Genom att sammantaget studera liknande lokaler bidrar detta till att öka förståelsen av denna typ av lämningar.

Referenser

- Bramstång, C. 2004. Förbli hemmavid. Järnålders kulturlandskap i mellersta Bohuslän. I: Claesson, P. & Munkenberg B-A. (red). *Projekt Gläborg-Rabbalshede, Bygden innanför fjordarna. Nr 2. Landskap och bebyggelse*. Kulturhistoriska dokumentationer nr 14. Bohusläns museum. Uddevalla. S. 175-212.
- Algotsson, Å. Brandt, T. & Lindholm, K. 1998. *Utbyggnad av väg E6 etapp Torp - Gläborg. Kulturhistoriskt värdefulla objekt och miljöer inom utredningsområdet. Beskrivning av konsekvenser av vägutbyggnad*. Bohusläns museum. Rapport 1998:13
- Fredsjö, Å. 1964 *50 Bohuslänska fornminnen*. Särtr. ur Bohusläns STF årsskrift.
- Kalmar, G. & Toreld C. 2003. *Arkeologiska förundersökningar utmed Väg E6 Geddeknippen - Håby*. Bohusläns museum & Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Rapport 2003:6. Bohusläns museum. Uddevalla.
- Lindman, G. 1999. Allt på samma plats - om 6000 års bebyggelse på en bohuslänsk bytomt. *In Situ. Västsvensk Arkeologisk Tidskrift*. Göteborg. s. 51-64.
- Olsson, K. 1986. *Kulturhistorisk undersökning, Munkedals kommun*. Bohusläns museum, Uddevalla.
- Ängeby, G., 2003. Arkeologisk undersökning av fornlämning 278 och 4:1 i Håby socken, Västra Götalands län. I: Claesson, P. & Munkenberg, B-A. (red.), *Projekt Gläborg - Rabbalshede. Arkeologiska undersökningar längs E6 i Bohuslän*. Nr 1. Tekniska rapporter. Bohusläns museum, Kulturhistoriska dokumentationer nr 11, Uddevalla.

Otryckta källor

Claesson, P., Nordqvist B. & Lindqvist, M. 2004. *Undersökningsplaner; arkeologiska slutundersökningar för E6 Bohusläns sträckan Saltkällan-Håby. Delen Fläskeberget-Håby, Foss socken, Munkedals kommun*. Red. Claesson, P. Bohusläns museum. Uddevalla.

Muntliga uppgifter

Kalle Thorsberg, Riksantikvarieämbetet, UV Väst

Kartmaterial

Lantmäterikartor från Lantmäteriets kartarkiv i Gävle; N23 1:1, N23 64:1-2

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr: 431-87603-2003

BM dnr: 26/04K

RAÄ dnr: 423-167-2004

BM pnr: 1276

Fornlämningsnr: 434

Intrasisprojekt: V2004:014

Län: Västra Götalands län

Kommun: Munkedal

Socken: Foss

Fastighet: Säleby 1:3

Ek. karta: 8B8b (8181)

Läge: X 6404565, Y 1519020,

Koordinatsystem: RT 90 7,5 GonV

Höjdsystem: RH 70

Uppdragsgivare: Vägverket Region Väst

Ansvarig institution: Bohusläns museum

Projektledare: Mats Lindqvist (RAÄ, UV Väst

Fältpersonal: Mattias Öbrink (RAÄ, UV Väst)

Konsulter: Henry Kristofferson (grävmaskinist), Håkan Ranheden, RAÄ, UV Mitt (makrofossilanalys), Ulf Strucke RAÄ, UV Mitt (vedartsanalys), Centrum voor Isotopen Onderszoek, Groningen, Holland & Poznan Radiocarbon Laboratory, Poznan, Polen (¹⁴C analys)

Fältarbetstid: 12-19/5 & 11/6 2004

Arkeologtimmar: 128 timmar

Undersökt yta: 1232 m²

Arkiv: Bohusläns museums arkiv

Fynd: Förvaras i Bohusläns museums magasin (F nr: 1-7). UM nr 29149.

Figurförteckning

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan, skala 1:40 000, med projektets undersökningsobjekt markerade utefter ny sträckning av väg E6.

Figur 2. Foss 434 före undersökning. På bilden syns den sluttande åkermarken och den branta bergväggen som flankerade den östra delen av fornlämningen. I den bortre delen av bilden och runt hörnet på berget ligger de yngre bebyggelse lämningarna som inte omfattades av den arkeologiska undersökningen. Foto: M. Lindqvist.

Figur 3. Grafisk sammanställning av samtliga ¹⁴C-dateringar från Foss 434.

Tabellförteckning

Tabell 1. Sammanställning av anläggningar inom Foss 434.

Tabell 2. Registrerade fynd från Foss 434.

Tabell 3. Sammanställning av vedartsanalyser från Foss 434.

Tabell 4. Sammanställning av ¹⁴C-analyser från Foss 434.

Tabell 5. Resultaten av de arkeobotaniska analyserna av jordprover från Foss 434.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktplan Foss 434 med anläggningar markerade, skala 1:250

Bilaga 2. Yngre bebyggelse lämningar intill Foss 434, skala 1:500

Bilaga 3. Profilritningar Foss 434, skala 1:400

Bilaga 4. Rapport makrofossilanalys

Bilaga 5. Rapport vedartsanalys

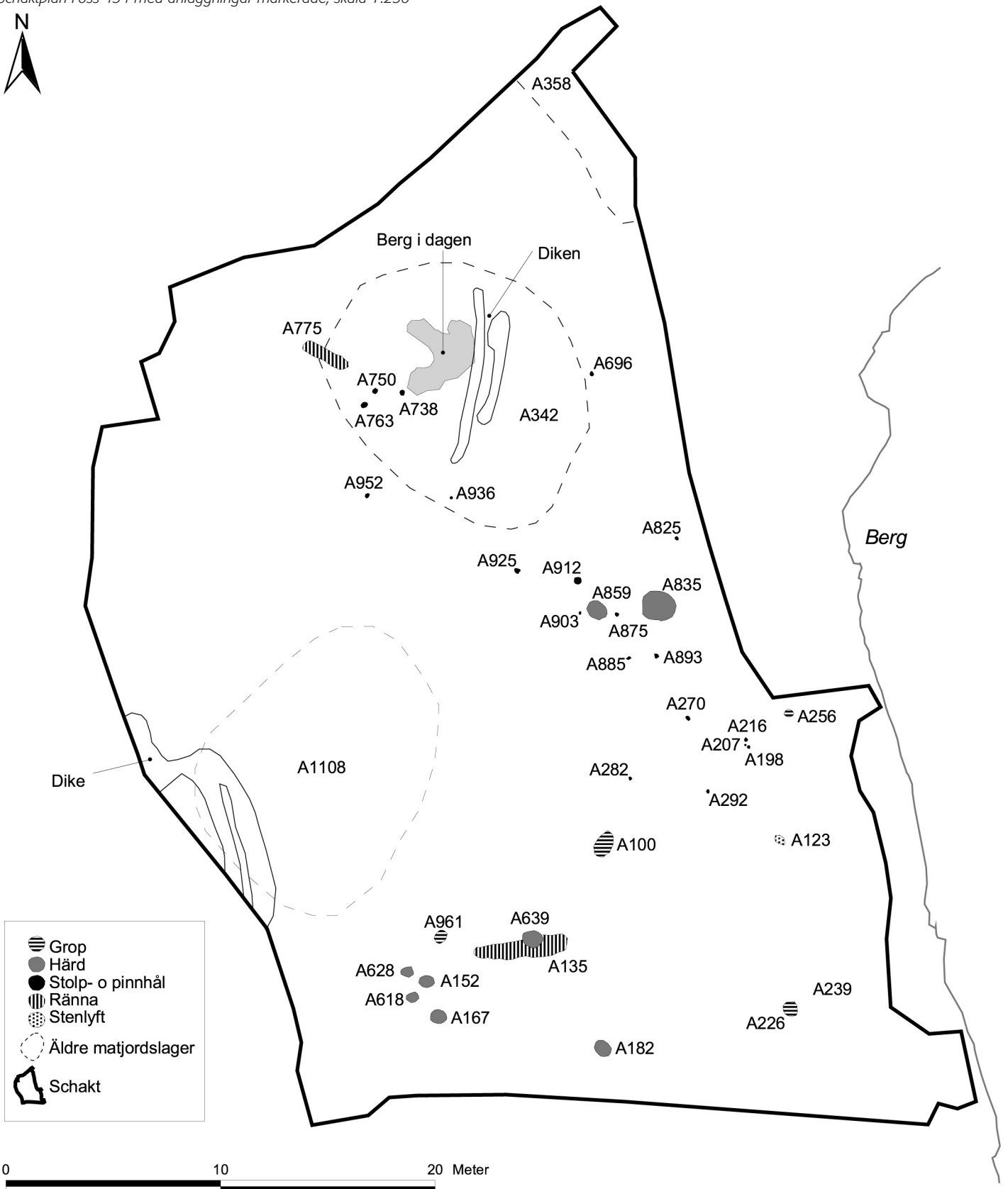
Bilaga 6. Rapport ¹⁴C analys

Bilaga 7. Anläggningslista

Bilaga 8. Fyndlista

BILAGA 1.

Schaktplan Foss 434 med anläggningar markerade, skala 1:250

BILAGA 2.

Yngre bebyggelseämningar intill Foss 434, skala 1:500

Vägområde

Stenmur/stensträng

Terrasskant

Husgrund

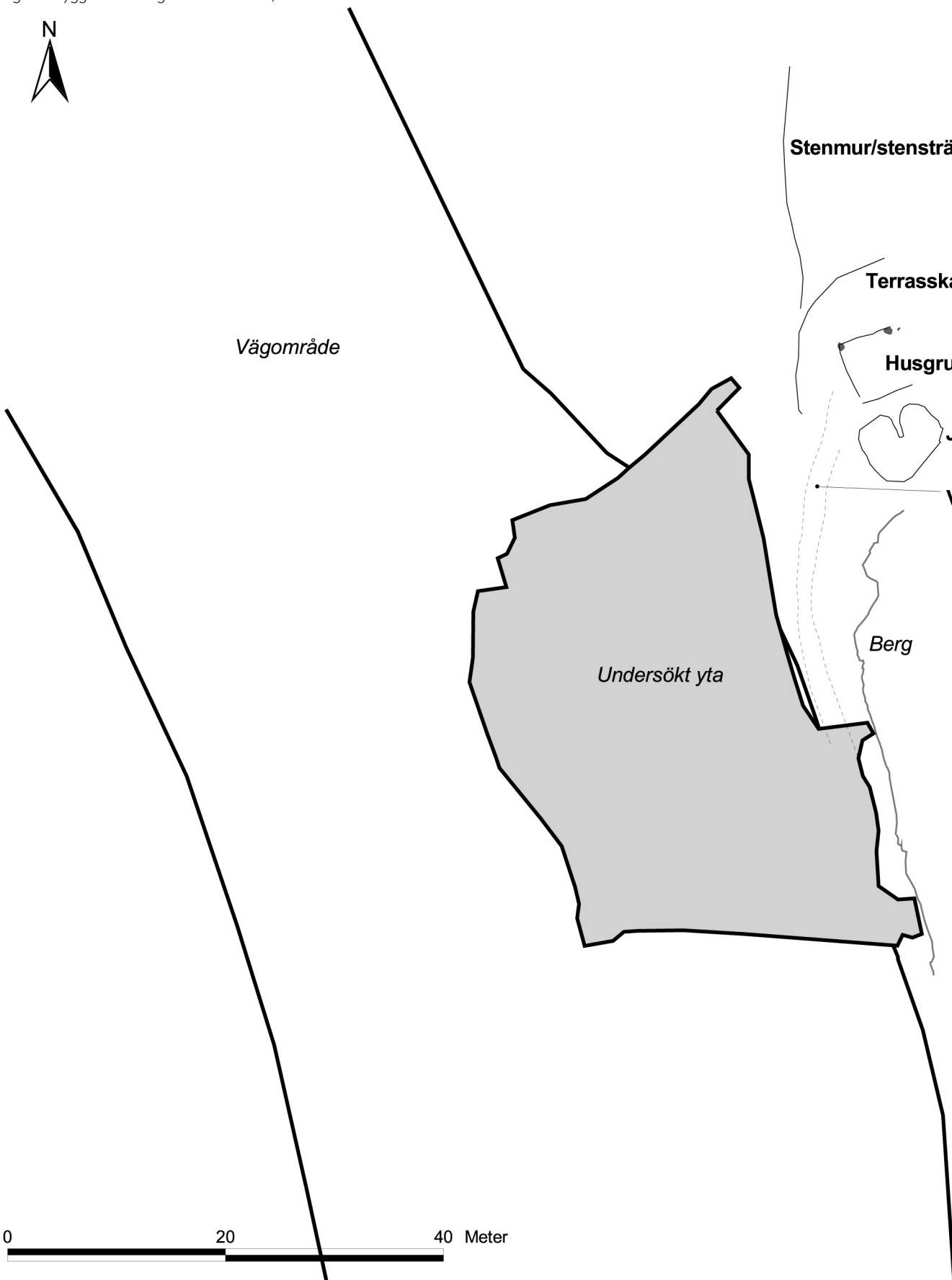
Jordkällare

Väg

Berg

Undersökt yta

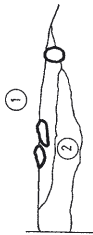
0 20 40 Meter

BILAGA 3.

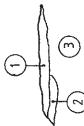
Profilritningar Foss 434, skala 1:400

A 135 HÄRD PROFIL MOT S

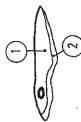
- ① BRUN SOTIG SILT MED KOL OCH ELDPÅVERKAD STEN
- ② A 639

A 152

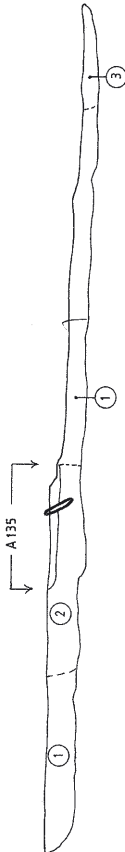
- ① BRUN SILT M. SOT KOL O. ELDPÅVERKAD STEN
- ② MATJORD
- ③ ALV

A 628 PROFIL MOT NO

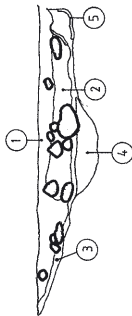
- ① BRUN SILT M. SOT KOL O. ELDPÅVERKAD STEN
- ② BRUN SILT M. MYCKET SOT O. KOL

A 639 PROFIL MOT S

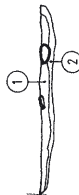
- ① BRUNGRÅ SILT
- ② SOM 1 MEN MÖRKARE OCH M. ELDPÅVERKAD STEN
- ③ SOM 1 MEN MED INBLANDNING AV MATJORD

A 835 PROFIL MOT N

- ① MÖRKBRUN SILT M. KOL O. ELDPÅVERKAD STEN
- ② MÖRKBRUN SILT M. KRAFTIGT SKÖRBRÄND STEN, KOL O. STORRE ELDPÅVERKAD STENAR
- ③ KOL O. ELDPÅVERKAD STEN
- ④ GRÅ SILT BLANDAT M. KOL, NÅGRA FÅ ELDPÅVERKAD STENAR
- ⑤ STRÅK AV BRÄND LERA

A 859 PROFIL MOT NO

- ① MÖRKBRUN SILT M. KOL O. ELDPÅVERKAD STEN
- ② LAGER M. KOL BLANDAT M. MÖRKBRUN SILT O. ELDPÅVERKAD STEN

BOHUSLÄNS MUSEUM Box 403, MUSEGATAN 1 413 01, SÄLEBY, BOHUSLÄN Tel. 0522-65 65 00 Fax 0522-65 65 05	PROFILER	
	FORNL. NR 434	FASTIGHETSBETECKNING SÄLEBY 1:3
KOORDINATSYSTEM	ORT, SOCKEN FOSS	KOMMUN MUNKEDAL
HOÖDSYSTEM	SKALA 1:400	LANDSKAP BO
RITNINGSÄR Juni 2005	RITN. NR P.nr. 1340/139	UNDERSÖKT AV

BILAGA 4.

Rapport makrofossilanalys

Makrofossilanalys av prov från Bo Foss RAÄ 434 Håkan Ranheden, Riksantikvarieämbetet, UV Mitt

PM302	Inga frön/frukter	
PM379	Inga frön/frukter	
PM679	Inga frön/frukter	
PM1229	Inga frön/frukter	
PM1242	Inga frön/frukter	
PM1244	Inga frön/frukter	
PM1244	Inga frön/frukter	
PM1245	Cerealie sp. (ospec. säd)	1
PM1246	Inga frön/frukter	
PM1248	Inga frön/frukter	
PM1249	Hordeum vulgare (vanligt korn)	1

Kommentar

Proverna har tagits av de arkeologer som utfört utgrävningarna. De har sedan vattenfloterats inne i lab. och analyserats genom ett stereomikroskop i förstoringarna 8-40 gånger.

De allra flesta av proven innehöll inga synliga växtmaterialrester i form av frön eller frukter. Dock noterades ett kornfrö i PM1249 samt ett ospecificerbart sädeslagsfrö i PM1245. Att just sädeslagsfrön noteras som brända beror på att dess frön är stärkelserika och därmed kan ”förkolas” på ett sådant sätt att de blir stabila och motståndskraftiga mot fysisk nötning av markytan. Fynden ifråga visar att säd hanterades på platsen.

Art: Hassel **Antal:** 24
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 4531
Anläggning: 182 Härd **Provnr:** PK374/Prov 4
Vikt: 4,5 **Analyserad vikt:** 4,5
Fragment: 21 **Analyserat antal:** 21
Art: Björk **Antal:** 1
Material: Träkol
Kommentar: Huvudsakligen silt och lera.

Art: Hassel **Antal:** 16
Material: Träkol
Kommentar: Huvudsakligen silt och lera.
Art: Lönn **Antal:** 4
Material: Träkol
Kommentar: Huvudsakligen silt och lera.

AnalysId: 4524
Anläggning: 256 Grop **Provnr:** PK269/Prov 1
Vikt: 0,6 **Analyserad vikt:** 0,6
Fragment: 1 **Analyserat antal:** 1
Art: Ek **Antal:** 1
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 4526
Anläggning: 618 Härd **Provnr:** PK693/Prov 8
Vikt: 3,9 **Analyserad vikt:** 3,9
Fragment: 24 **Analyserat antal:** 24
Art: Hassel **Antal:** 24
Material: Träkol
Kommentar:

AnalysId: 4527
Anläggning: 628 Härd **Provnr:** PK975/Prov 13
Vikt: 3,0 **Analyserad vikt:** 3
Fragment: 11 **Analyserat antal:** 11

Art:	Hassel	Antal:	9
Material:	Träkol		
Kommentar:	Vald för datering.		
Art:	Lönn	Antal:	2
Material:	Träkol		
Kommentar:			
AnalysId:	4532		
Anläggning:	835 Härd	Provnr:	PK950/Prov 10
Vikt:	12,0	Analyserad vikt:	12
Fragment:	16	Analyserat antal:	16
Art:	Ek	Antal:	16
Material:	Träkol		
Kommentar:			
AnalysId:	4530		
Anläggning:	859 Härd	Provnr:	PK951/Prov 12
Vikt:	0,0	Analyserad vikt:	0
Fragment:	5	Analyserat antal:	5
Art:	Hassel	Antal:	5
Material:	Träkol		
Kommentar:	Provet orent och vått. Vägdes inte.		

BILAGA 6.

Rapport ¹⁴C analys

Rijksuniversiteit Groningen Faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen

**Centrum voor
IsotopenOnderzoek**

Mr. M. Lindqvist
Riksantikvarieämbetet UV Väst
Kvarnbygatan 12
413 34 Mölndal
Sweden

Nijenborgh 4
NL-9747 AG Groningen
Telefax + 31 50 363 47 38

Datum
October 29, 2004

Ref.
CIO/506-2004/HD

Telefoon + 31 50 363 47 60

Dear Mr. Lindqvist,

Herewith the result of your sample:

GrN-29017

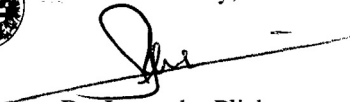
Bo Foss A835 7K950

1615 ± 20 BP

I would appreciate to hear your comments.

Yours sincerely,

Dr. J. van der Plicht

Poznań, 30-11-2004

Report

on C-14 dating in the Poznań Radiocarbon Laboratory

Customer: **Dr Mats Lindqvist**
Riksantikvarieämbetet
UV Väst
Box 10259
43423- Kungsbacka
Sweden

Job no.: 684/04

<i>Sample name</i>	<i>Lab. no.</i>	<i>Age 14C</i>	<i>Remark</i>
Bo Foss RAA 434 A135 p6	Poz-8596	1440 ± 30 BP	
Bo Foss RAA 434 A152 p9	Poz-8597	1680 ± 30 BP	
Bo Foss RAA 434 A628 p13	Poz-8598	1690 ± 35 BP	
Bo Foss RAA 434 A859 p12	Poz-8599	1755 ± 30 BP	

Comments: Results of calibration of 14C dates enclosed

Head of the Laboratory

Dr. hab. Tomasz Goslar, prof. UAM

BILAGA 7.

Anläggningslista

A-nr	Anläggningstyp	Undersöknings- metod	Undersökt andel (%)	Storlek (m)	Djup (m)	Övrigt
100	Grop	Skårslev	60	1,25×0,8	0,1	–
123	Stenlyft	Skårslev	50	0,6×0,4	0,05	–
135	Härd	Skårslev	100	1×0,8	0,1	Överlagrar A639 (ränna)
152	Härd	Skårslev	60	0,7×0,6	0,05	Övre delen av anl, låg i matjorden
167	Härd	Skårslev	70	0,75	0,1	Övre delen av anl, låg i matjorden
182	Härd	Skårslev	75	0,9×0,7	0,05	–
198	Stolphål	Skårslev	50	0,2	0,05	Sentida?
207	Pinnhål	Skårslev	50	0,1	0,05	Sentida?
216	Pinnhål	Skårslev	50	0,15	0,05	Sentida?
226	Grop	Skårslev	50	0,7	0,2	Överlagras av A239 (grop)
239	Grop	Skårslev	50	0,9	0,15	Överlagrar A226 (grop) innehöll tegel ej insamlat
256	Grop	Skårslev	100	0,5×0,4	0,2	–
270	Stolphål	Skårslev	50	0,3	0,15	–
282	Pinnhål	Skårslev	50	0,15	0,1	–
292	Stolphål	Skårslev	50	0,2	0,05	Osäker tolkning
342	Äldre matjordslager	Maskin	100	12	–	Äldre matjordslager
358	Äldre matjordslager	Maskin	50	10	0,3	Äldre matjordslager
618	Härd	Skårslev	60	0,6×0,5	0,05	Övre delen av anl, låg i matjorden
628	Härd	Skårslev	50	0,6×0,5	0,15	Övre delen av anl, låg i matjorden
639	Ränna	Skårslev	50	4,4×1	0,2	Skårs av A135 (härd)
696	Stolphål	Skårslev	50	0,2	0,05	–
738	Stolphål	Skårslev	50	0,3	0,15	–
750	Stolphål	Skårslev	50	0,3	0,2	–
763	Stolphål	Skårslev	50	0,3	0,15	–
775	Ränna	Skårslev	50	2,3×0,7	0,1	–
825	Stolphål	Skårslev	50	0,2	0,05	Osäker tolkning
835	Härd	Skårslev	60	1,65×1,4	0,3	Grävningens finaste anläggning
859	Härd	Skårslev	60	1×0,8	0,1	–
875	Stolphål	Skårslev	50	0,2	0,05	Osäker tolkning
885	Pinnhål	Skårslev	50	0,1	0,05	Omges av en 0,2 m diam 0,1 m djup nedgrävningsgrop
893	Stolphål	Skårslev	50	0,3	0,1	–
903	Pinnhål	Skårslev	50	0,15	0,05	–
912	Stolphål	Skårslev	50	0,35	0,1	Osäker tolkning
925	Stolphål	Skårslev	50	0,35	0,15	–
936	Pinnhål	Skårslev	50	0,1	0,05	–
952	Pinnhål	Skårslev	50	0,2	0,1	Osäker tolkning
961	Grop	Skårslev	50	0,65×0,5	0,1	–
1108	Äldre matjordslager	Maskin	50	13×10	–	Äldre matjordslager

BILAGA 8.

Fyndlista

Fnr.	Material	Sakord	Vikt (g)	Antal	Anmärkning	Fyndomständighet
1	Flinta	Avslag	1	1	Patinerad	A100, i fyllningen
2	Flinta	Övrig slagen	10	1	Lösfynd	På alven
3	Flinta	Avslag	6	1	Lösfynd	I övergången mellan alv och ä:e matjordslager
4	Flinta	Avslag	25	1	Med gångjärnsbrott	A639, i anl:s övre skikt
5	Flinta	Avslag	7	1	Lösfynd	På alven
6	Flinta	Avslag	15	1	Lösfynd	I övergången till alven
7	Flinta	Övrig slagen	10	1	Lösfynd	Sentida dike

